

УДК 378.4

ЯЦУК СЕРГІЙ, здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Адреса: вул. Героїв Оборони, 16-а, м. Київ, 03041, Україна

E-mail: sergiolife92@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається педагогічний процес у вищих навчальних закладах Європейського союзу зі спеціальності «Соціальна робота» в аспекті формування професійно-правової компетентності студентів. На підставі аналізу наукових, довідникових джерел визначено особливості освітнього процесу найпопулярніших вищих навчальних закладів, зокрема країн Європейського союзу, з підготовки соціальних працівників зі ступенями бакалавр та магістр: соціально-технічний поділ праці, заснований на міжгалузевих зв'язках (теоретичне та практичне навчання, допрофесійній дослідницький складник під час стажування); сприяння менш етноцентричного розуміння соціальних проблем; підготовка соціального працівника, здатного кваліфіковано надавати соціальну допомогу особам, сім'ї, організації, спільноті для подолання соціальних проблем і досягнення оптимального соціального функціонування в суспільстві; аналіз мети і завдання сучасної соціальної роботи в місцевому та глобальному контексті заохочення прав людини і соціальної справедливості; застосування методів соціальної роботи, підкреслюючи участь клієнтів у процесі змін; відображення навчання і професійного досвіду та продовження навчання самостійно, щоб розвинути професійні навички соціального працівника; отримання спеціалізації з управління соціальними програмами і проектами, спрямованими на оптимізацію соціальної інтеграції соціальних груп ризику, таких, як інваліди, забезпечення людей, груп і співтовариств (допомога з метою повністю реалізувати свій потенціал, одержати соціальну та економічну справедливість, запобігти дисфункціям); відповідність доктринальних і оперативних освітніх стандартів, які відображають сучасний підхід до соціальної роботи – прикладна соціальна наука з її власними принципами, цінностями, теорією і методологією практики.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, правова компетентність, соціальна наука, соціальні проблеми, права людини, соціальна справедливість, соціальні групи ризику.

ВСТУП

Випускники магістратури в галузі соціальної роботи у країнах Європейського союзу будуть мати можливість розвивати дослідження в галузі соціальної роботи; аналізувати цілі та завдання сучасної соціальної роботи в місцевому і глобальному контексті заохочення прав людини та соціальної справедливості [5]; відображати цілісність теорії, практики й етики в процесі соціальної роботи; аналізувати взаємозв'язок між соціальною політикою, соціальними структурами і ресурсами та дизайном соціальних проектів [1]; критично аналізувати взаємодію між соціальним працівником і клієнтом та виконувати інтервенції в складних ситуаціях; застосовувати

методи соціальної роботи, підкреслюючи участь клієнтів у процесі змін; розуміти принципи, методи і обмеження соціальної активності працівників в організаціях і спільнотах; відобразити навчання і професійний досвід та продовжувати навчання самостійно, щоб розвинути професійні навички соціального працівника [2].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – визначити особливості педагогічного процесу у вищих навчальних закладах Європейського Союзу зі спеціальності «Соціальна робота» в аспекті формування професійно-правової компетентності студентів.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На особливостях підготовки фахівців у галузі соціальної роботи зосереджені наукові дослідження С. Грищенко, Л. Завацької, М. Євтуха, А. Капської, Г. Михайлишина та ін. Проблеми реалізації вищої юридичної освіти були досліджені у роботах П. Біленчука, С. Гусарева та ін. Дослідженнями правової компетентності фахівців займалися Б. Андрусин, Д. Грубіч, А. Губа, О. Іваній, Я. Кічук, Д. Клочкова та ін.

З метою досягнення мети дослідження використано такі методи: аналіз та узагальнення емпіричних і теоретичних положень, що містяться у фаховій та довідковій літературі з різних наукових напрямів (педагогіки, психології, соціології, юриспруденції, методики навчання, соціальної роботи тощо) у працях вітчизняних і зарубіжних науковців.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У Литві, в Жемайтійській Колегії, професійний бакалавр з «Соціальної роботи» (стаціонарна форма навчання) студенти отримують за три роки. Мета цієї навчальної програми – підготувати фахівців із соціальної служби, що можуть застосовувати в складному, мінливому багатокультурному суспільстві новітні знання в соціальній сфері, надавати соціальні послуги, що дозволяють людям брати участь у соціальному житті суспільства. Обов'язкові дисципліни: основи права; права людини і дитини; економіка і соціальна політика; психологія соціальної роботи; дослідження соціальної роботи та обробка даних; методи соціальної роботи; професійна етика та спілкування; соціальні проекти та програми; соціальна робота в групах; андрагогіка; основи соціальних послуг; психологічне здоров'я; віктимологія; перспективи соціальної роботи; основи догляду; соціальна інтеграція та реабілітація [3].

В університеті прикладних наук м. Утена (Литва) на соціальному факультеті (стаціонарна, заочна та вечірня форми навчання, термін навчання 3–4 роки) надається ступінь бакалавра зі спеціальності «Соціальна робота, професійний соціальний працівник». Методи оцінки навчальних досягнень: знання і навички студентів оцінюються за десятибальною рейтинговою системою. Вивчення дисциплін завершується іспитом або проектною роботою залежно від результатів дослідження. Загальний результат може складатися з декількох компонентів, зібраних у процесі дослідження (поточний іспит, самостійна робота, іспит або проект). Викладач встановлює компоненти сукупної предметної оцінки і коефіцієнти її значень залежно від складності дисципліни та їх впливу на результати навчання. На початку семестру викладачі інформують студентів про вагомість кожного з компонентів (завдання роботи – у відсотках) для остаточної оцінки з дисципліни і формують критерії для проміжної оцінки. Протягом усного навчання викладаються такі дисципліни (модулі), практичні заняття: 1. Професійна діяльність соціального працівника. 2. Соціальна робота з сім'єю. 3. Соціальна робота і безпека в галузі охорони здоров'я.

4. Соціальна робота в організації. 5. Соціальна робота з людьми похилого віку. 6. Практична професійна діяльність. 7. Соціальна робота в співтоваристві. 8. Підсумковий модуль: заключна практика професійної діяльності; випускна робота [3].

В університеті м. Каунас (Vytautas Magnus University) в Литві, протягом 2 років (стаціонарна форма навчання) можна здобути ступінь магістра із соціальної роботи. Випускник може продовжувати навчання в докторантурі (PhD) із соціології, соціальної роботи, наук про освіту та з інших програм із суспільних наук; працювати в якості керівників і соціальних працівників у галузі соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, правоохоронних установ, з-поміж яких відділи соціальної підтримки в муніципалітетах, центри соціальних служб, інтернатні установи, дошкільні установи і громадські центри, неурядові організації, лікарні, в'язниці, школи, університети, коледжі, соціальні дослідні організації. Випускники програми мають можливість планувати, організовувати соціальні послуги та керувати ними; розробляти і здійснювати національні та міжнародні програми і проекти соціальної роботи; проводити соціальні дослідження; реалізовувати профілактичні програми; викладати дисципліни з програми соціальної роботи; розвивати компетенції соціальних робітників; планувати, здійснювати й оцінювати роботу з окремими особами, групами, сім'ями та громадами [3].

В університеті Клайпеда у Литві (стаціонарна, заочна та вечірня форми навчання, чотири семестри) з вересня 2016 р. надається ступінь магістра із соціальної роботи. У процесі навчання розвиваються: 1) знання і розуміння; 2) інтелектуальні здібності; 3) практичні вміння та навички; 4) загальні прикладні уміння і навички. Кваліфікаційний рівень надає можливість випускникам реалізувати себе в професійній сфері соціальної роботи; обіймати адміністративні посади, пов'язані зі стратегією розвитку соціальних послуг; з метою наукового дослідження і для роботи в різних соціальних інститутах, що надають соціальні послуги (сімейні, групові громади), використовуючи професійні інновації та стратегію командної роботи. Навчальний план складається із таких елементів: перший семестр – мережі соціальних інститутів у співтоваристві; міждисциплінарні дослідження соціально-психологічних проблем; соціальна робота: методологія дослідження; другий семестр – соціальна політика. технології соціально-культурної роботи в співтоваристві. литовське суспільство і політика; третій семестр – планування та управління соціальними програмами; нагляд у галузі соціальної роботи; науково-дослідна робота; сучасні соціальні теорії; четвертий семестр – моделі вирішення етичних проблем у співтоваристві; методологія якості соціологічного дослідження; людське і соціальне середовище; управління справами; права людини і соціальна справедливість.

Що стосується правила іспитів та оцінювання, то застосовується кумулятивна класифікація з метою забезпечення об'єктивної оцінки активної участі студентів протягом семестру та їхньої здатності застосовувати теоретичні знання на практиці. Накопичувальна класифікація полягає у тому, що остаточна оцінка складається з проміжних завдань курсу (тест, індивідуальна робота, завдання, лабораторні роботи) і підсумкових оцінок на іспитах. Якщо студент на проміжних завданнях курсу не зможе набрати мінімальну кількість балів, що визначається проміжним курсом оцінок, то йому не дозволяється складати іспит. Програма дослідження завершується захистом дисертації – остаточний проект і (або) складанням випускних іспитів [3].

У Нікосійському університеті Кіпру (University of Nicosia) за 4 роки (стаціонарна, заочна та вечірня форми навчання) надають ступінь бакалавра наук у галузі

соціальної роботи. У профілі програми зазначено, що соціальна робота складається з численних складних операцій між людьми і довкіллям. Її роль полягає в забезпеченні людей, груп і співтовариств можливостями допомогти повністю реалізувати свій потенціал, одержати соціальну й економічну справедливість, а також запобігти дисфункціям. Програма соціальної роботи була створена 2005 року в Інтерколеджі в якості нового навчального курсу в Школі гуманітарних наук, соціальних наук і права. Програма соціальної роботи враховує сучасні соціальні ризики і потреби, які ставлять під сумнів адекватність традиційної політики щодо сприяння соціальної роботи та соціального захисту, культурного розмаїття та розширення прав і можливостей окремих осіб, сімей, груп, організацій і громад. Кінцева мета Програми соціальної роботи – виховання і навчання соціальних працівників, які демонструватимуть цінності та етику професії, притаманні широкому профілю практики соціальної роботи рівня BSW. Перспективи кар'єрного росту такі: соціальна робота є новою галуззю досліджень у приватній вищій освіті на Кіпрі (з 2001 р.). Бакалаври із соціальної роботи мають широкий спектр галузей, які вони могли б використати як у державному, так і в приватному секторі або в добровільних організаціях. Зокрема, випускники спеціальності «Соціальна робота» можуть працювати в школах, консультативних центрах університетах, лікарнях (загальних або психіатричних), громадських центрах, місцевих органах влади, на великих промислових підприємствах, у некомерційних організаціях, центрах боротьби з наркоманією. Вони також мають можливість продовжити свої дослідження в аспірантурі з різних галузей (соціальної роботи, психології, консультування, освіти, охорони психічного здоров'я). Результати навчання: ступінь у галузі соціальної роботи буде надано студентам, які можуть: використовувати теоретичні основи знань для закріплення і розширення своїх знань; критично оцінювати, аргументувати, висловлювати судження; концептуально розуміти правові механізми боротьби згнобленням і дискримінацією щодо осіб, груп і громад; оцінювати свої власні рішення, засновані на фактичних даних; самовдосконалюватися і підвищувати самооцінку щодо обраної ними практичної галузі [2].

У Португалії (університет Miguel Torga Institute of Higher Education (ISMT), стаціонарна форма навчання) за 7 семестрів студенти отримують ступінь бакалавра зі спеціальності «Соціальна служба». Науково-дослідний план спрямований на вироблення у студента знань: відносин, історичних чинників, соціально-політичних та основних течій, що впливають на траєкторію соціальної роботи як професії і дисципліни, яка повинна бути проаналізована в часі з її обмеженнями/потенціалами/можливостями; аналізу португальського суспільства стосовно входження в європейський та міжнародний простір з історичного, політичного, економічного, соціального та культурного погляду в контексті потреб і тенденцій соціального обслуговування; відносин між соціальною роботою та соціальною політикою, і не тільки з точки зору втручання, але і в галузі проектування, розробки та оцінки програм, проектів та заходів політики; розуміння теоретико-методологічного й етико-політичного виміру в галузі соціальної роботи для розробки, планування, оцінки, дослідження та вирішення проблем і нових потреб, які виникають у сучасних суспільствах і, зокрема в Португалії; зміцнення теоретичної і практичної підготовки з початку року в різних предметних галузях відповідно до неперервної педагогічної стратегії, зокрема в галузі соціального обслуговування, а саме: обсерваторії, майстерні; умінь працювати над проектами в дослідних центрах для завершального етапу навчання – підготовки курсової роботи; інтенсифікації відносин між

академічними і соціальними, інституційними і соціально-професійними етапами наукової, педагогічної та професійної діяльності. Випускники можуть працювати в органах соціального забезпечення, охороні здоров'я, місцевому самоврядуванні, юстиції, в галузях праці та освіти, психотерапевтичної інтервенції і психосоціальної власної кваліфікації для навчання [4].

В університеті Ставангера у Норвегії (University of Stavanger; стаціонарна форма навчання, 2 роки), із серпня 2016 р. надається ступінь Європейський магістр у галузі соціальної роботи з сім'ями і дітьми. Програма була розроблена інститутом Університету Лісабона (Португалія), Університетом Гетеборга (Швеція), Університетом Ставангера (Норвегія) і Університетом Макерере (Уганда). До роботи над програмою залучалися також науковці з інших ВНЗ усього світу, що дає програмі посправжньому глобальний характер і великий потенціал для задоволення потреб у розвитку навичок навчання, досліджень та можливості працевлаштування в галузі соціальної роботи з дітьми та сім'ями. Програма спрямована на вдосконалення знань і навичок у людей, які працюють із вразливими дітьми і маргінальними сім'ями. Студенти будуть навчатися у Лісабоні, Ставангері та Гетеборзі, потім працювати над дисертацією. Мова навчання програми – англійська [2].

Магістерська програма в галузі соціальної роботи та прав людини в університеті Гетеборга в Швеції (University of Gothenburg, Faculty of Social Sciences; стаціонарна форма навчання, 2 роки) дозволяє завершити програму через рік, після отримання ступеня магістра. Основна ідея програми полягає в етноцентричному розумінні соціальних проблем. Програма розділена на окремі модулі, кожен із яких містить принаймні 15 освітніх кредитів. Перший рік: програма починається модулем – соціальна робота та соціальне забезпечення; другий модуль – права людини. Перші два модулі містять лекції, групові завдання і семінари з опрацювання наукової літератури. Третій модуль, який завершує перший рік навчання, є науковим: теорії дослідження. Цей модуль розрахований на студентів-магістрів. У студентів-бакалаврів замість цього модуля буде практика із соціальної роботи (або ж вони вибирають факультативний курс на факультеті соціальних наук). Шведські студенти проходять еквівалент модуля за кордоном. Другий рік починається з модуля соціальної роботи: робота соціальних служб, професіоналізація і глобалізація, бідність і міжнародна соціальна робота. Весь четвертий модуль присвячений науковій роботі у формі звіту. Вимоги для вступників: знання англійської мови як другої, принаймні на рівні TOEFL 575 (паперові), 232 (комп'ютерний) або IELTS з мінімальним рахунком 6,5 (6,0 мінімальною у всіх розділах), рівень В від шведської гімназії [2].

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу наукових, довідникових джерел визначено особливості освітнього процесу вищих навчальних закладів Європейського союзу зі спеціальності «Соціальна робота» в аспекті формування професійно-правової компетентності студентів: в Литві – підготовка соціального працівника, здатного кваліфіковано надавати соціально-правову допомогу особам, сім'ї, організації, спільноті для подолання соціальних проблем і досягнення оптимального соціального функціонування в суспільстві; знання і навички дозволять магістру сприймати соціальні явища в контексті їх культурних цінностей і динаміки суспільства; випускник має посилену (консолідовану) методологію кількісного та якісного дослідження; можна отримати спеціалізацію з управління соціальними програмами і проектами, спрямованими на оптимізацію соціальної інтеграції соціальних груп ризику, зокрема інвалідів; крім

того, власник диплома поглибить соціальну і професійну компетентність із професійної та наукової діяльності (наприклад, творчості, ініціативи, соціальної відповідальності, е-навчання); на Кіпрі – соціальний працівник орієнтований на вирішення проблем і на прогресивні соціальні зміни; професійні соціальні працівники є агентами змін у суспільствах і каталізаторами в житті окремих людей, сімей, груп і співтовариств, яким вони служать; програма соціальної роботи розроблена відповідно до доктринальних і оперативних освітніх стандартів, які відображають сучасний підхід до соціальної роботи – прикладна соціальна наука з її власними принципами, цінностями, теорією та методологією практики; у Португалії – у структурі нового навчального плану соціальної роботи як наукової галузі лежить соціально-технічний поділ праці, заснований на міжгалузевих зв'язках (теоретичне і практичне навчання, допрофесійний дослідницький складник під час стажування); у Норвегії – розвиток освіти, яка забезпечить унікальні знання і компетентності для інноваційного міжнародного порівняння соціальної роботи з сім'єю і дітьми (студенти знайомляться з останніми дослідженнями щодо соціальної роботи із вразливими дітьми та їхніми сім'ями); підвищуються можливості працевлаштування аспірантів, допомога у поглибленні їх теоретичних знань та навичок (студенти будуть уміти здійснювати плани ЄС щодо захисту дітей від насильства); унікальні компетентності, які необхідні в місцевих та національних урядових установах, а також неурядових організаціях та приватному секторі в галузі соціальної роботи та соціального забезпечення; у Швеції – сприяння етноцентричному розумінню соціальних проблем магістрами в галузі соціальної роботи та прав людини.

Перспективою в дослідженні буде подальше розкриття педагогічного процесу у вищих навчальних закладах України, Європейського союзу, Сполучених Штатів Америки зі спеціальності «Соціальна робота» в аспекті формування професійно-правової компетентності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавська Н. С. Методологія проектування інтерактивних курсів на основі європейського досвіду: [навчально-методичний посібник] / Н. С. Журавська. – Ніжин : М. М. Лисенко, 2010. – 143 с.
2. Капська А. Й. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч. посіб. / А. Й. Капська, Л. М. Завацька, С. В. Грищенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 248 с.
3. Каталог навчальних планів і програм підготовки бакалаврів 2016–2017 н.р. / Бакалавр у галузі соціальної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bachelorstudies.com/Professional-Bachelor-of-Social-Work-Social-Worker/Lithuania/Utena-University-Of-Applied-Sciences/>.
4. Каталог навчальних планів і програм підготовки магістрів 2016–2017 н.р. / University of Stavanger: Європейський магістр в галузі соціальної роботи з сім'єю і дітьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.masterstudies.com/European-Master-in-Social-Work-with-Families-and-Children/Norway/UIS/>.
5. Ящук С. П. Конституционное и международное право: совершенствование основного закона / С. П. Ящук // Сучасні напрями теоретичних і прикладних досліджень, зб. матер. міжн. наук.-практ. конф. – Одеса, 2012. – Т. 18. – С. 21–22.